

Брюховецька О.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ІНДИВІДУАЛЬНО-ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ ТА ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Професіоналізація особистості – це провідний шлях її самореалізації в житті, тому її успішність є виключно важливою. Старший шкільний вік є основним етапом професійного самовизначення, на який припадає формування професійних намірів і первинне професійне орієнтування в різних сферах трудової діяльності. Однак наявні дані в літературі не дозволяють зробити однозначного висновку про те, як впливає професійне самовизначення школярів на їх подальший професійний життєвий шлях та перспективи подальшого кар'єрного росту у вибраній у шкільні роки професії. Хоча останнім часом дослідження в цьому напрямку почали проводитись більш інтенсивно, однак вони все ще в повній мірі не прояснюють і не відображають вплив профорієнтаційної роботи в школі на професійну діяльність в майбутньому. Дослідження найбільш часто стосуються виявлення нахилу школярів до тієї чи іншої професії. Відтак дослідження індивідуально-особистісних якостей та їх взаємозв'язок з професійним самовизначенням старшокласників відповідає вимогам часу і є актуальним.

Метою нашого дослідження було визначення психологічних особливостей взаємозв'язку індивідуально-психологічних якостей старшокласників, які забезпечують формування їх професійного самовизначення, а також розробці психологічних рекомендацій для оптимізації професійного самовизначення школярів. Результати досліджень в даному напрямку мають велику практичну значимість для оптимізації процесу профорієнтації, професійної діагностики і профвідбору в умовах становлення і розвитку нової української школи.

В нашому дослідженні прийняли участь 40 осіб, учні 10-х класів Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів № 156 Харківської міської ради Харківської області у віці від 16 до 17 років.

Методики для дослідження були відібрані відповідно до поставлених мети та завдань, визначити психологічні чинники, що забезпечують формування професійного самовизначення старшокласників, виявити та проаналізувати психологічні особливості взаємозв'язку індивідуально-особистісних якостей старшокласників з формуванням їх професійного самовизначення. Під час дослідження старшокласників було використано наступний психодіагностичний інструментарій: диференційно-діагностичний опитувальник (Є. Клімов; модифікація А. Азбель), методика визначення типу мислення і рівня креативності («Профіль мислення», В. Ганзен, К. Малишев, Л. Огінець); опитувальник «Велика п'ятірка особистісних якостей» (модифікація А. Грецова); методика «Професійні заняття» (Дж. Барретт; модифікація А. Фефілова) [1].

Проведено аналіз психологічних особливостей взаємозв'язку індивідуально-особистісних якостей старшокласників з формуванням їх професійного самовизначення. В результаті аналізу отриманих даних було виявлено взаємозв'язки між видами діяльності та особистісними якостями, типом мислення та рівнем креативності дослідженої групи старшокласників

Згідно з результатами диференційно-діагностичного опитувальника (Є. Клімов; модифікація А. Азбель), у 80% опитаних яскраво домінує вибір певної групи професій. Найбільшу перевагу старшокласники віддали групі професій Людина / Художній образ

– 25 %. Аналіз результатів методики «Професійні заняття» також показав, що професії, пов'язані з мистецтвом у досліджуваних є бажаним видом діяльності. Але, згідно цієї методики, на першому місці у старшокласників постають види професійної діяльності, які пов'язані з бізнесом. Організаційно-управлінський і фізичний (реалістичний) найменш популярні види професійної діяльності. Низький рівень вираженості мають також медичний, соціальний та психологічний види професійної діяльності. Встановлено, що символічний тип мислення, позитивно корелює з вибором старшокласниками технічних видів діяльності та має від'ємну кореляцію з вибором художніх видів діяльності. Знаковий тип мислення має від'ємну кореляцію з вибором респондентів групи професій Людина / Техніка. Виражений образний тип мислення має від'ємну кореляцію з вибором учнів групи професій Людина / Знакова система.

Визначено основні параметри особистості учнів старшої школи. Встановлено, що найбільш властивими для них є відкритість, усвідомлюваність та згода, що характеризує старшокласників як таких, які можуть отримати перевагу в областях, де відбувається швидка зміна обстановки, де потрібні нововведення або є необхідність брати на себе суттєві ризики. Учня старшої школи властивими є організованість, схильність до дотримання дисципліни, а, з іншого боку, вони можуть бути ефективними у сферах, де потрібно налагоджувати добрі стосунки з людьми.

Встановлено статистично значущий зв'язок вираженості креативного мислення з вибором школярами групи професій Людина / Природа та зв'язок вираженості екстраверсії з вибором учнями старшої школи групи професій Людина / Людина. Вираження екстраверсії у старшокласників є позитивно взаємопов'язаним з вибором учнями медичних, соціальних, психологічних видів діяльності. Цілком закономірним є одержаний у дослідженні взаємозв'язок прояву характеристик образного типу мислення та вибору старшокласниками мистецьких видів професійної діяльності. Виражені риси символічного мислення позитивно взаємопов'язані з дослідницькими видами професійної діяльності. Виражений нейротизм та усвідомлення позитивно корелюють з вибором старшокласниками групи професій Людина / Природа, але від'ємно корелює з вибором оптантів групи професій Людина / Художній образ. Статистично значущих взаємозв'язків показників методики диференційно-діагностичного опитувальника (Є. Клімов; модифікація А. Азбель) з показниками відкритості та згоди (методика «Велика п'ятірка особистісних якостей» (модифікація А. Грецова)) не визначено.

Як свідчать результати дослідження, проблеми індивідуалізації навчання та виховання сучасна школа вирішує недостатньо. Таким чином, проблема вибору професії завжди була актуальною і актуальність цього питання в сучасних умовах буде тільки зростати. Розробка практичних психологічних рекомендацій для оптимізації професійного самовизначення школярів потребує цілеспрямованої, систематичної роботи з професійного та особистого самовизначення кожного учня. Слід зазначити, що малий життєвий досвід старшокласників, недостатні знання своїх індивідуально-особистісних якостей викликають деякі певні труднощі для їх професійного самовизначення. І тому дуже важливим є завдання створення умов для того, щоб школярі могли самі обрати ту професію, яка дозволить їм впевнено реалізуватися в майбутньому житті. Тому в сучасній системі середньої освіти потрібно все більше уваги приділяти системі профільного навчання, оскільки така система дає не тільки поглиблення наукових знань, але і підготовку школярів для подальшого позашкільного навчання, для набуття трудових навичок, відповідних базових професійних компетенцій.

1. Диагностика профессионального самоопределения: учеб.- метод. пособие / сост. Я.С.Сунцова. – Ижевск: Издательство «Удмурдский университет», 2009. – 112 с.

Роботу виконано під керівництвом доцента кафедри Практичної психології
Сапельнікової Т.С.